



# **Module 14: docentenhandleiding**

Experimenteel lesprogramma nieuwe economie

**slo**

nationaal  
expertisecentrum  
leerplan-  
ontwikkeling

Verantwoording

**2010© Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede**

Het auteursrecht op de modules voor Economie berust bij SLO.

Voor deze module geldt een Creative Commons Naamsvermelding-Niet-Commercieel-Gelijk delen 3.0 Nederland licentie (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/nl/>) Aangepaste versies van deze modules mogen alleen verspreid worden indien het colofon vermeld wordt dat het een aangepaste versie betreft, onder vermelding van de naam van de auteur van de wijzigingen. Gebruiker mag geen wijziging aanbrengen in de auteursrechtvermelding.

SLO en door SLO ingehuurde auteurs hebben bij de ontwikkeling van de modules gebruik gemaakt van materiaal van derden. Bij het verkrijgen van toestemming, het achterhalen en voldoen van de rechten op teksten, illustraties, enz. is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Mochten er desondanks personen of instanties zijn die rechten menen te kunnen doen gelden op tekstgedeeltes, illustraties, enz. van een module, dan worden zij verzocht zich in verbinding te stellen met SLO.

De modules zijn met zorg samengesteld en getest. SLO aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor onjuistheden en/of onvolledigheden in de module. Ook aanvaardt SLO geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade, voortkomend uit (het gebruik van) deze module.

**Informatie**

SLO, VO tweede fase  
Postbus 2041, 7500 CA Enschede  
Telefoon (053) 4840 421  
Internet: [www.economie.slo.nl](http://www.economie.slo.nl)

## Geachte gebruiker

U heeft zojuist een bestand geopend met experimenteel lesmateriaal dat is gebruikt in de pilot voor het nieuwe economieprogramma. Dit lesmateriaal kunt u naast uw lesmethode gebruiken om opgaven (of series van opgaven) in te zetten of bijvoorbeeld als toetsmateriaal te gebruiken. Dit materiaal is "in ontwikkeling", dat wil zeggen dat hier aan wordt gewerkt zodat we onze leerlingen beter kunnen bedienen en/of de mogelijkheden van ons programma optimaler kunnen benutten. Wij stellen het dan ook zeer op prijs indien u uw ervaringen met ons zou willen delen. Verbeteringen, aanvullingen, onvolkomenheden, noem maar op. U doet ons en uw collega's in het land hier een groot plezier mee. Vanzelfsprekend stellen wij het ook zeer op prijs indien u ons uw ideeën, toetsen, PTA's, experimenten etc. laat zien.

Op de website <http://economie.slo.nl> treft u meer informatie

## Inhoud



# Voor de docent

Deze docentenhandreiking bevat ook de verwijzing naar de experimenten en het antwoordmodel.

## Algemeen

- In deze module is dieper ingegaan op de wijze waarop de welvaart wordt beïnvloed door internationale handel. Uitvoerig is stil gestaan bij de gevolgen van globalisering. Hierdoor is tegelijk aandacht besteed aan een verplichte context:
  - Handelsliberalisatie (Concept 3)

Bovendien komt er, soms zijdelings, een aantal keuze onderwerpen aan de orde, zoals

- Pro en contra globalisering (Concepten 3 en 5)
- De (schulden)problematiek arme landen (Concept 4)
- De economische ontwikkeling van China (Concept 7)

Om de actualiteit in te brengen is er voor gekozen de ontwikkelingen bij de onderhandelingen in de Doha-ronde in het laatste jaar te volgen.

- Ook in deze module zijn veel opdrachten zijn soms geheel, soms op onderdelen van een \* voorzien. Zij lenen zich goed voor onderzoek en beantwoording in groepjes.
- In veel gevallen is verwezen naar bestaande sites om de tijd die nodig is om antwoorden te zoeken, te beperken. Eigen ervaringen bleken hiervoor een goed argument.
- De grafieken, ook in het antwoordmodel, worden voor de duidelijkheid in kleur geleverd. Er is naar gestreefd naar een duidelijk verschil als de figuren in zwart/wit worden geprint.
- Met vragen, opmerkingen of commentaren over deze module kunt u naar het volgende e-mailadres:  
[bos.d@hetnet.nl](mailto:bos.d@hetnet.nl)

- 2 In deze paragraaf wordt onder opdracht 4 verwezen naar een aantal sites. Deze zijn ook opgenomen in een aparte bijlage.

Twee andere sites die extra informatie geven over globalisering zijn:

<http://www.sociology.emory.edu/globalization/issues03.html>

<http://www.foreignpolicy.com>

- 5 De Balassa-index geeft concreet aan bij welke producten een land een concreet comparatief voordeel heeft. Toch blijkt het moeilijk in opdracht 14 daarvoor afdoende argumenten te vinden. Deze opgave zal voor leerlingen niet eenvoudig zijn.  
De uitstap naar Krugman is niet alleen ingegeven door de recente Nobelprijs die hij in ontvangst mocht nemen. De verklaring via de comparatieve kosten verschillen schiet tekort als geconstateerd moet worden dat veel landen niet alleen bepaalde goederen uitvoeren, maar deze ook invoeren. Zie voor beeldmateriaal:  
[http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/economics/laureates/2008/krugman-lecture.html](http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2008/krugman-lecture.html) (video)  
[http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/economics/laureates/2008/krugman-slides.pdf](http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2008/krugman-slides.pdf) (grafieken)

- 6 Als algemene achtergrond bij deze paragraaf is in de bijlage een site van de Rabobank over Emerging Markets opgenomen.

- 7 Onder opdracht 31 wordt verwezen naar een site met informatie over de 50 Least Developed Countries. In de bijlage bij de docentenhandreiking is deze te vinden als pdf bestand als progress%20 etc.

### **Experimenten**

Er zijn twee experimenten opgenomen die de voordelen van handel bij comparatieve kostenverschillen duidelijk demonstreren. Het experiment met pennen en potloden is de uitgebreide variant, dat met wijn en kaas is een kortere samenvatting.

### **Antwoorden module 14**

#### **Opdracht 1**

1. Voor de uitvoer is de volgorde: Duitsland ( € 90 miljard), België (43), Engeland (33), Frankrijk (32) en de VS (16).
2. Nederland importeert minder uit Frankrijk dan uit China. De import uit de landen is: Duitsland € 64 miljard), België (34), de VS (27), China (25) en Engeland (21).
3. Vier van de vijf landen waarnaar we de grootste uitvoer hebben zijn ook de belangrijkste landen voor onze invoer. Voor Duitsland, België en Engeland zal een belangrijke rol spelen dat het EU-landen zijn zonder invoerrechten, waardoor de onderlinge handel wordt gestimuleerd.
4. \* Eigen onderzoek.

#### **Opdracht 2**

1. De Amerikaanse katoenboeren en de Chinese fabrikanten. De Amerikanen zouden zonder subsidie hun katoen niet kwijt kunnen omdat ze te duur produceren. De Chinese fabrikanten kunnen hun katoen goedkoop inkopen en profiteren op die manier ook van de Amerikaanse subsidie.
2. De Afrikaanse katoenboeren die op de wereldmarkt niet kunnen concurreren met de Amerikaanse katoenboeren. De Amerikaanse belastingbetaler die uiteindelijk de subsidie betaalt.

#### **Opdracht 3**

1. Nee. Er zijn zowel voor- als nadelen te noemen.
2. Aan de ene kant zorgt Coca-Cola er via de globalisering ervoor dat medicijnen beter beschikbaar komen en op die manier de gezondheid verbeteren. Aan de andere kant leidt globalisering ertoe dat Coca-Cola een fabriek in India begint, waarbij haar watergebruik ertoe dat de landbouwproductie in Plachimada er onder te leiden heeft.

#### **Opdracht 4\***

1. Eigen antwoord
2. Discussie

#### **Opdracht 5**

1. De gemiddelde groei van 2000 tot en met 2009 was 9,84%
2. Gegevens over de groei van de Chinese export (en eventueel import). Als de groei van de Chinese economie zou worden veroorzaakt door sterke groeicijfers van de binnenlandse consumptie en/of investeringen zou die conclusie niet terecht zijn. Zijn de cijfers van de exportgroei duidelijker hoger dan de groei van het bbp, dan lijkt de conclusie gerechtvaardigd.
3. China is Duitsland voorbij gestreefd als de grootste exporteur ter wereld. De conclusie dat de groei van het bbp kan worden toegeschreven aan de globalisering lijkt daarom juist.

### Opdracht 6

1. Uganda, Tunesië, Botswana, Marokko, Senegal, Nigeria, Zuid-Afrika, Kenya en Egypte.
2. Dat de meeste van deze landen ten opzichte van andere landen verloren hebben, dus in verhouding minder betrokken zijn bij de globalisering.
3. Met name het gebrek aan goed bestuur en rechtszekerheid zou een van de belangrijkste oorzaken kunnen zijn van het achterblijven van deze landen in hun ontwikkeling. Met name buitenlandse investeringen zullen hierdoor worden afgeremd.
4. Volgens deze index is met name het gebrek aan "technological connectivity" de oorzaak voor hun achterstand. Het gebruik van de informatie- en communicatietechnologie speelt een belangrijke rol in de internationale handelscontacten. In de genoemde Afrikaanse landen blijft deze technologie blijkbaar achter.

### Opdracht 7

Eigen antwoorden

### Opdracht 8

In figuur 2b kan geen sprake zijn van een Pareto-verbetering. Een grotere productie tegen een lagere prijs zou wel het totale surplus vergroten, maar de producenten zouden een deel van hun surplus inleveren. De situatie is blijkbaar Pareto-efficiënt omdat het niet mogelijk is het surplus van de consument te vergroten zonder tenminste het surplus van één producent te verkleinen.

### Opdracht 9

1. De opofferingskosten van 1 vis zijn 10 kokosnoten.
2. Voor Vrijdag zijn de opofferingskosten van 1 vis 15 kokosnoten.
3. Vrijdag. Hij vangt ieder uur twee keer zoveel vissen.
4. Robinson Crusoe heeft een comparatief voordeel bij het vangen van vis. Hij offert per vis minder (10 in plaats van 15) kokosnoten op.  
Of :Vrijdag is twee keer zo goed in het vangen van vis, maar drie keer zo goed in het verzamelen van kokosnoten. Dus V. heeft een comparatief voordeel bij kokosnoten.

### Opdracht 10

1. De opofferingskosten van 1 eenheid wijn in Spanje is een halve eenheid kaas. De tijd die nodig is voor het maken van 1 eenheid wijn betekent dat er een halve eenheid kaas minder gemaakt kan worden.
2. In Frankrijk zijn de opofferingskosten van een eenheid wijn 2 eenheden kaas. De tijd die nodig is voor het maken van 1 eenheid wijn betekent dat er 2 eenheden kaas minder gemaakt kunnen worden.
3. Spanje geeft minder eenheden kaas op voor een eenheid wijn dan Frankrijk en heeft dus een comparatief voordeel voor wijn.
4. Voor Spanje 100 eenheden wijn en 50 eenheden kaas. Voor Frankrijk 150 eenheden wijn en 300 eenheden kaas.

### Opdracht 11

1. Spanje heeft voor 50 eenheden wijn  $50/2 = 25$  arbeidsuren nodig en voor kaas  $75$  arbeidsuren. Frankrijk heeft voor wijn  $100/3 = 33 \frac{1}{3}$  arbeidsuur en voor kaas  $400/6 = 66 \frac{2}{3}$  arbeidsuur nodig. Beide landen kunnen met het beschikbare aantal van 100 arbeidsuren precies in de vraag voorzien.

2.

	<i>Zonder handel</i>		<i>Met handel</i>	
	Wijn	Kaas	Wijn	Kaas
<b>Spanje</b>	50	75	200	
<b>Frankrijk</b>	100	400		600
<i>Totaal</i>	150	475	200	600

### Opdracht 12

1. Voor dezelfde uitvoerwaarde kan nu meer worden ingevoerd. Er is dus een gunstiger ruilverhouding ontstaan. Dit wordt een ruilververbetering genoemd.  
NB. Bij de ruilverhouding gaat het alleen om het prijspeil, niet om de mogelijke invloed van de prijsveranderingen op het *volume* van de uitvoer en de invoer.
2. Bij een ruilververslechtering dalen de exportprijzen ten opzichte van de importprijzen. Als een land graan uitvoert en olie invoert en de prijs van olie stijgt meer dan de prijs van graan, dan moet om dezelfde hoeveelheid olie in te voeren een grotere hoeveelheid graan worden afgestaan.
3. Het land kan nu minder goed in de eigen behoefte aan graan voorzien omdat een groter deel van het graan moeten worden geëxporteerd. (Er moeten meer binnenlandse productiefactoren worden ingeschakeld om dezelfde hoeveelheid olie te importeren. Met de overige productiefactoren kan dan minder goed in de behoeften worden voorzien.)

### Opdracht 13

1. Het in voorraad houden van grondstoffen wordt bij een hogere rente duurder omdat er kapitaal "vast zit" in die voorraad. Ondernemingen zullen dan kleinere voorraden aanhouden waardoor de vraag naar grondstoffen afneemt en de prijs, ceteris paribus, zal dalen.
2. Exportprijspeil van de grondstofproducerende landen is met  $(101,6/96,5 \times 100 - 100) = 5,3\%$  gestegen. Het importprijspeil steeg met  $(95,4/93,5 \times 100 - 100) = 2,0\%$  gestegen.  
De ruilververbetering voor de niet-industrielanden was  $(105,3/102,0 \times 100 - 100) = 3,2\%$
3. Met hetzelfde export*volume* kan nu *meer* geïmporteerd worden en er kan dus beter in behoeften worden voorzien.
4. Nee. Voor hetzelfde export*volume* kan meer worden geïmporteerd, of hetzelfde import*volume* kan worden betaald met minder export.

### Opdracht 14\*

1. Voorbeelden: Voor cacao is ons koloniale verleden verantwoordelijk waardoor we al vroeg te maken hadden met de West-Afrikaanse landen die cacao produceerden. Een grondstof waarvan in Nederland allerlei eindproducten konden worden vervaardigd. Voor kunststof kan de sterk ontwikkelde petrochemische industrie in het Botlekgebied worden genoemd. Uit olie worden daar soorten kunststof gemaakt.
2. Voorbeelden: Tin voor Frankrijk. Frankrijk is geen tinproducent en voert tin op grote schaal in. Cacao voor Nederland (er groeien hier geen cacaobonen) en katoen voor Italië (geen katoenproducent).
3. Voorbeeld: De fotografie. De vroegere fotografie is vervangen door de digitale fotografie. Op dat terrein heeft Nederland geen voorsprong.
4. Voorbeelden: Frankrijk (parfum) vanwege klimaat en grond in de Provence (met lavendel etc.). Italië (vet en olie) vanwege de vele olijfbomen en Nederland (bloemen) vanwege gunstige bodem en (chemie) door invoer van olie in Rotterdamse haven.



### Opdracht 15

1. Voorbeelden: Wijn tussen Frankrijk, Italië en Spanje. Mobiele telefoons tussen Finland en Duitsland. Kleding tussen Italië en Frankrijk.
2. De smaak van consumenten verschilt en één land kan moeilijk in al die verschillende smaken voorzien.
3. Eigen antwoord.

### Opdracht 16

1. Eigen antwoord
2. Eigen antwoord

### Opdracht 17

1. Suikerteelt EU – suikerfabriek – export naar buiten EU.  
Katoen verbouwd in VS – productie textiel buiten VS – verkoop wereldwijd  
Cacaoproductie in West Afrika – export naar EU chocoladefabrieken – verkoop chocoladerepen binnen en buiten EU.
2. De winsten komen terecht bij de suikerfabrieken, de katoenboeren en de chocoladefabrieken
3. Suiker: geen sprake van vrijhandel. Door subsidie van EU suiker wordt aanbod van rietsuiker uit tropische landen op de wereldmarkt verdrongen.  
Katoen: Geen vrijhandel. Amerikaanse katoenboeren worden gesubsidieerd en verdringen het katoenaanbod van de Afrikaanse landen van de wereldmarkt.  
Cacao: Geen sprake van vrijhandel. Er zijn in de EU hoge invoerrechten op chocoladerepen. Zonder die invoerrechten zouden de cacao producerende landen die repen zelf kunnen maken en exporteren naar de EU.
4. De winsten (toegevoegde waarde) komen vooral terecht in de rijke landen.

### Opdracht 18

1. Op het instellen van een kostprijsverhogende belastingen. Voor de importeur wordt de prijs van de ingevoerde goederen verhoogd met het invoerrecht.
2. Op een prijsverlagende subsidie. De exporteur kan zijn goederen in het buitenland tegen een lagere prijs aanbieden en ontvangt de prijsverlaging als subsidie.
3. Bij protectie via invoerrechten zal er een verlies van consumenten- en producentensurplus zijn (dat groter is dan de opbrengst voor de van de invoerrechten). Bij exportsubsidies zal het consumenten- en producentensurplus groter worden (maar de toename zal in totaal kleiner zijn dan het bedrag dat aan subsidie wordt verleend.)

### Opdracht 19

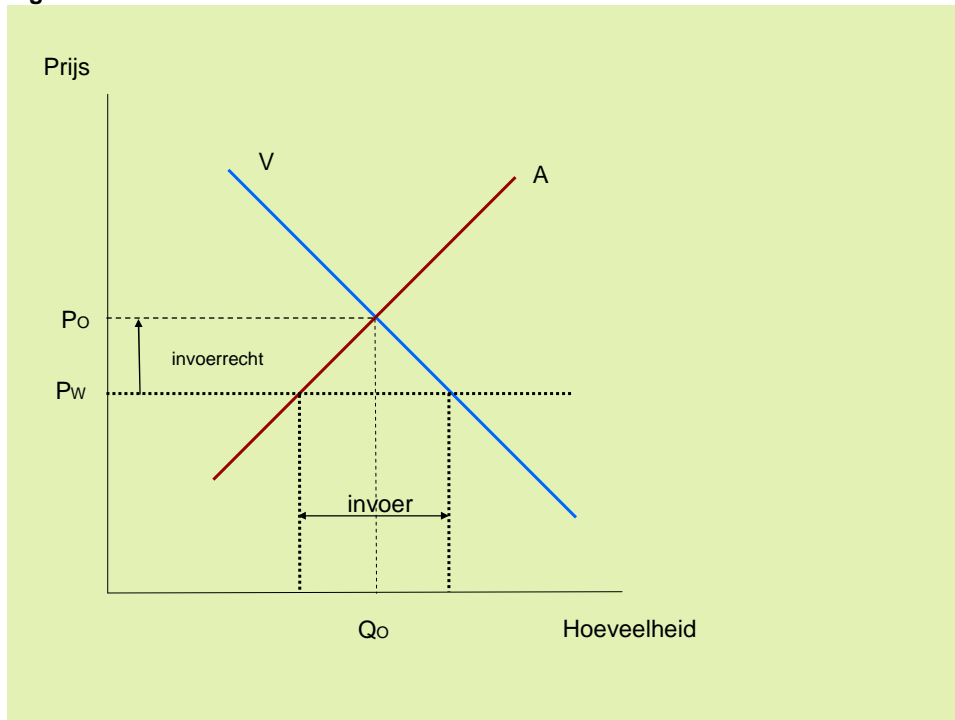
1. –
2. De importeur
3. Eerst ontving de Poolse regering zelf de invoerrechten, nu moeten deze worden afgedragen aan de EU.
4. Als de zalm aanzienlijk duurder wordt zal het consumentensurplus dalen. Een deel van de consumenten haakt af omdat de prijs van de zalm dan hoger ligt dan hun betalingsbereidheid. De overige consumenten blijven kopen maar moeten een hogere prijs betalen.

### Opdracht 20

1. Het invoerrecht moet het verschil tussen de prijs van de Poolse zalm en de wereldmarktprijs volledig compenseren, zodat het voor de verkopers niet voordelig is om buitenlandse zalm te kopen. Zie figuur 2.
2. De Poolse consument betaalt een onnodig hoge prijs voor de zalm. Vrije invoer uit het buitenland zou een lagere prijs betekenen.
3. Bij de wereldmarktprijs overtreft de binnenlandse vraag het binnenlandse aanbod. Het verschil, aangegeven door de horizontale pijl, geeft de hoeveelheid ingevoerde zalm aan.

Zie figuur 2.

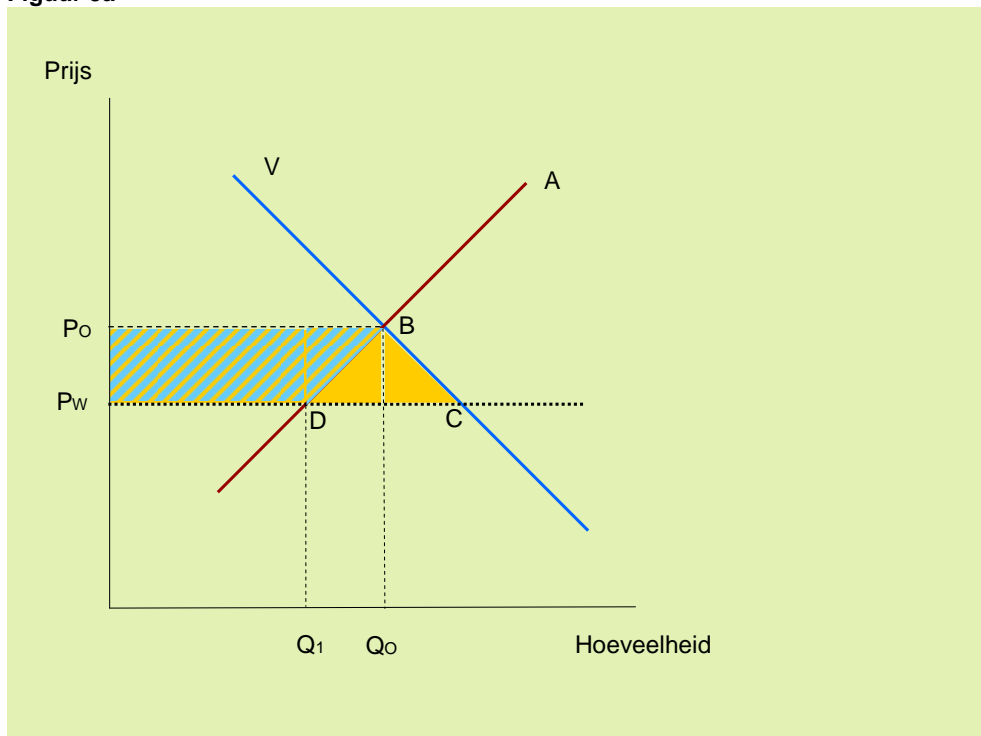
**Figuur 2**



**Opdracht 21**

1. Het consumentensurplus neemt toe met  $P_wCBP_0$  (de gele achtergrond) vanwege de prijsdaling, zie figuur 3a.  
Het producentensurplus daalt met  $P_wDBP_0$  ( het blauw gearceerde deel).  
Het totale surplus daalt met BCD ( de gele driehoek).  
Het aanbod van Poolse zalm daalt van  $Q_0$  naar  $Q_1$  en daarmee zal ook het aantal Poolse zalmvissers teruglopen.

**Figuur 3a**

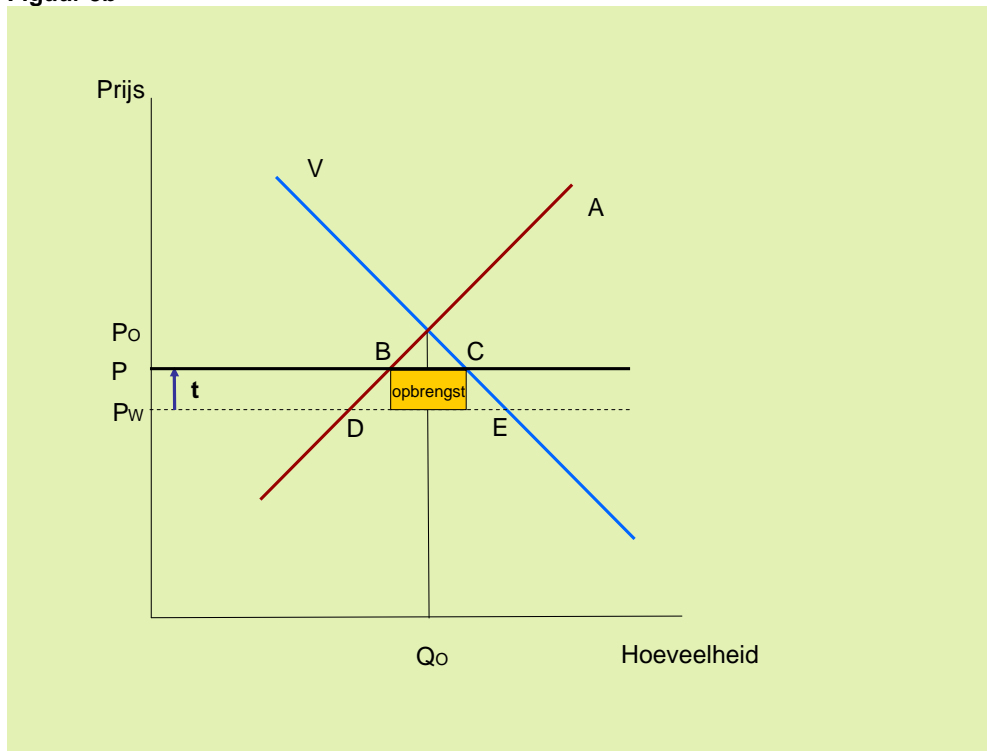


2. Voor het aanbod dat wordt weergegeven door het lijnstuk BD. Deze lijn laat zien dat voor dit aanbod (deze vissers) de marginale kosten hoger liggen dan de prijs op de wereldmarkt.
3. De hoeveelheid zalm die in Polen wordt in gevoerd, wordt aangeboden door buitenlandse vissers. Deze producenten zullen de zalm aanbieden tegen de wereldmarktprijs terwijl hun marginale kosten daar (voor een deel) onder zullen liggen. Zij hebben dus een extra producentensurplus.

**Opdracht 22**

1. Zie figuur 3b. De opbrengst van de invoerrechten is de gele rechthoek (BC x t). De invoer is BC en het extra producentensurplus is  $P_wDBP$ . Dit ontstaat door een combinatie van een hogere prijs dan de wereldmarktprijs en een toename van hun afzet.
2. Zie figuur 3b. Het verlies aan consumentensurplus is  $P_wECB$ . Dat is DECB groter dan het extra producentensurplus. Dit verlies wordt onvoldoende gecompenseerd door de opbrengst van de invoerrechten (gele rechthoek).

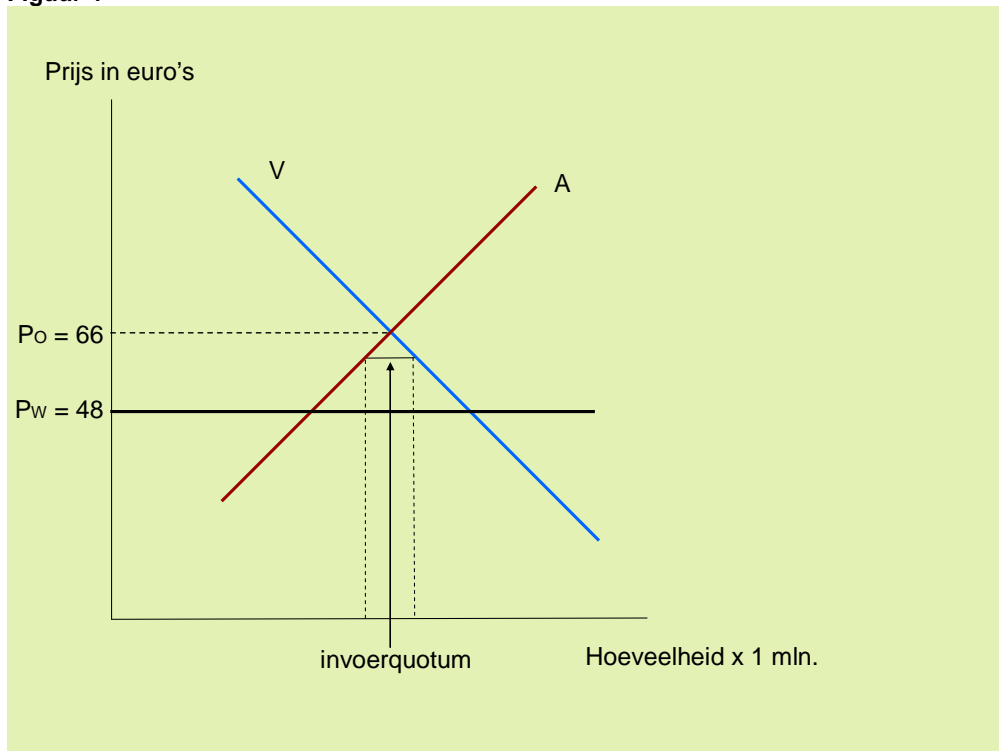
**Figuur 3b**



**Opdracht 23**

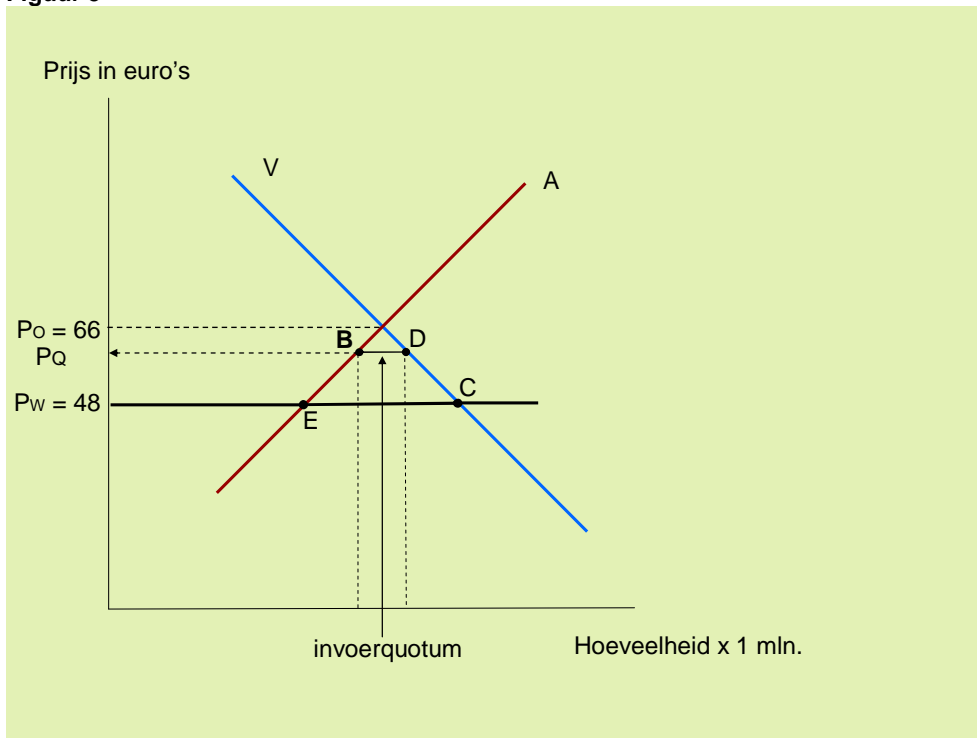
1. De binnenlandse productie van Frankrijk en Italië bij de wereldmarktprijs is ongeveer 34 miljoen truien.
2. De invoer uit China is ongeveer 22 miljoen truien. Het verschil tussen de binnenlandse productie en de binnenlandse vraag bij de wereldmarktprijs.
3. Bij een invoerquotum van 10 miljoen truien is het verschil tussen de binnenlandse vraag en het binnenlandse aanbod (maximaal) 10 miljoen.

**Figuur 4**



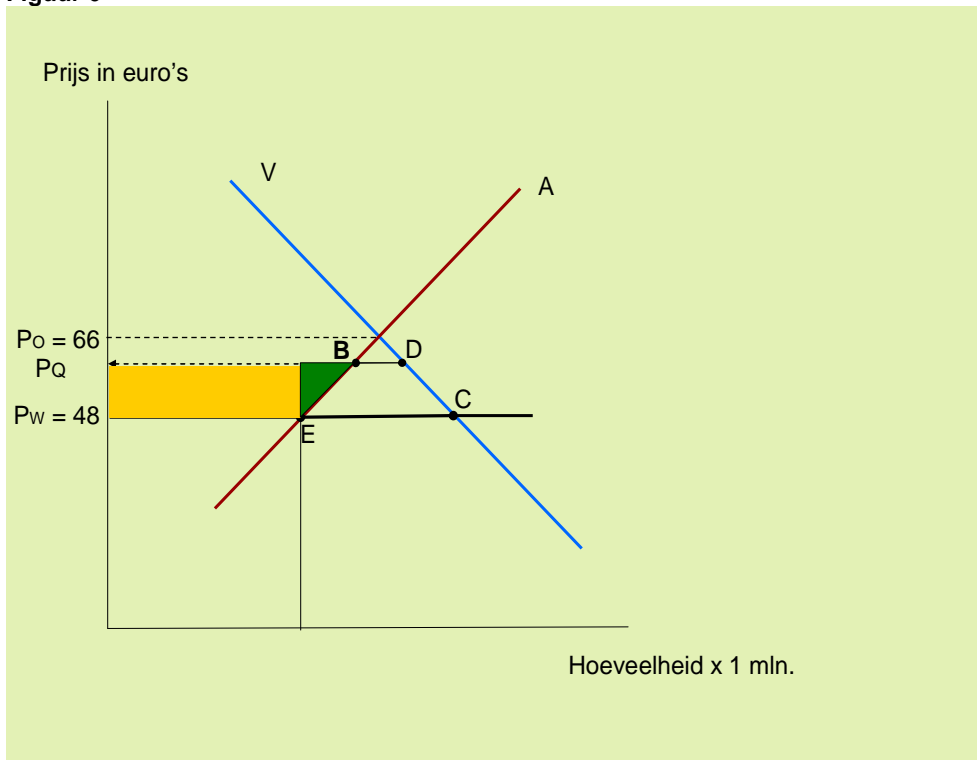
4. **De prijs van truien:** Doordat de invoer wordt beperkt, kan de binnenlandse prijs stijgen tot  $P_q$ .  
Toelichting. Een deel van de vraag richt zich nu op de invoer uit China. Daarmee valt een deel van de vraag, dat zich richt op het binnenlandse aanbod, weg. Grafisch betekent het dat de vraaglijn naar links verschuift (met 10 miljoen) en de aanbodlijn dus snijdt in **B**, wat een prijs  $P_q$  oplevert.  
**Het surplus van de Franse en Italiaanse consumenten:** Door het instellen van een invoerquotum moeten de consumenten een hogere prijs betalen. Het verlies aan consumentensurplus is gelijk aan  $P_w CDP_q$ .  
**Het surplus van de Franse en Italiaanse producenten:** Door het quotum kunnen zij een hogere prijs vragen. Hun surplus stijgt met  $P_w EBP_q$ . De consumenten verliezen dus meer dan de producenten er op vooruit gaan.

**Figuur 5**



5. Het extra surplus voor de concurrerende producenten wordt weergegeven door de gele rechthoek. Zij ontvangen voor hun oorspronkelijke aanbod een hogere prijs. De groene driehoek geeft het surplus aan van de nieuwe producenten die bij de nieuwe prijs  $P$  meer ontvangen dan hun marginale kosten (weergegeven door de aanbodlijn). Zie figuur 6.

**Figuur 6**



6. De productie is mogelijk tegen wereldmarktprijzen. Toch wordt bij een quotum een aanzienlijk deel van de truien door de Franse en Italiaanse producenten gemaakt die tegen hogere kosten produceren.

#### **Opdracht 24**

1. Er zouden meer Amerikanen aan het werk kunnen, maar het effect moet niet worden overschat omdat het om specifieke banen gaat. Daarvoor is niet iedereen gekwalificeerd. Bovendien bestaat de kans dat andere landen op een vergelijkbare manier reageren.
2. VS: overheidssteun in de vorm van subsidie vooral voor Amerikanen  
Frankrijk: steun auto-industrie vooral in Frankrijk via subsidie en local content  
Nederland: in eigen land op vakantie (vorm van local content ?).

#### **Opdracht 25**

1. De binnenlandse consumenten hebben voordeel vanwege de lagere prijs dan de prijs op de eigen markt. Vrijhandel betekent nadeel voor de binnenlandse producenten die tegen een lagere prijs moeten aanbieden. De hoeveelheid die zij aanbieden loopt sterk terug.
2. De binnenlandse producenten en consumenten hebben voordeel vanwege hogere prijzen voor de producenten en lagere prijzen voor de consumenten. Het nadeel is voor de buitenlandse producenten / exporteurs die een deel van hun afzet kwijt raken.

#### **Opdracht 26**

1. –
2. –
3. Door de exportsubsidie wordt de “melk” onder de kostprijs aangeboden op de wereldmarkt. In dat geval is sprake van “dumping”.
4. De minister ziet andere mogelijkheden om het overschot aan “melk” te beperken, zoals het tijdelijk opkopen tegen een interventieprijs. Daarnaast is ze zich bewust van het nadeel van deze exportsubsidies voor ontwikkelingslanden.
5. Landen met een belangrijke landbouwsector hebben te maken met boze boeren (die 40 miljoen liter melk over hun grond lieten wegstromen). Regeringen kiezen dus voor hun eigen belang op korte termijn.

#### **Opdracht 27**

1. Eigen onderzoek.  
Kern: De protectie in de jaren dertig verergerde de depressie. Afspraken na WO II konden dit in de toekomst voorkomen. Bevorderen van de internationale handel door het afschaffen van handelsbelemmeringen. Wat één land wordt toegestaan, geldt ook voor andere aangesloten landen.
2. Eigen onderzoek. Kern: Ook handelsbelemmeringen op het gebied van landbouw en diensten worden aangepakt.

#### **Opdracht 28**

1. Als de Rest geen exportsubsidies versterkt en Amerika wel levert dat Amerika 7000 op in plaats van 5000. Als de Rest wel subsidieert en Amerika niet ontvangt Amerika 2000 in plaats van 4000. Een zelfde redenering geldt voor de Rest. Beide partijen zullen dus subsidiëren.
2. Op welke wijze de voordelen worden verdeeld. Dit is onder andere afhankelijk van de (machts)positie die de partijen op de wereldmarkt innemen.

#### **Opdracht 29**

Eigen onderzoek

### Opdracht 30

1. –
2. \* De rijke landen (VS en EU e.d.), de groeilanden (China, India en Brazilië) en de arme ontwikkelingslanden ( de 50 armste landen).
3. \* Eigen onderzoek

### Opdracht 31

1. Het FSC programma bood belastingvoordeel aan Amerikaanse bedrijven die exporteerden via dochters in belastingparadijzen als Barbados, Guam en de Maagdeneilanden. De WTO concludeerde dat hier sprake was van ongeoorloofde exportsubsidie.
2. Zodanige invoerheffingen instellen op Amerikaanse producten dat het veronderstelde nadeel van \$ 4 miljard wordt gecompenseerd.
3. \* Discussie

### Opdracht 32

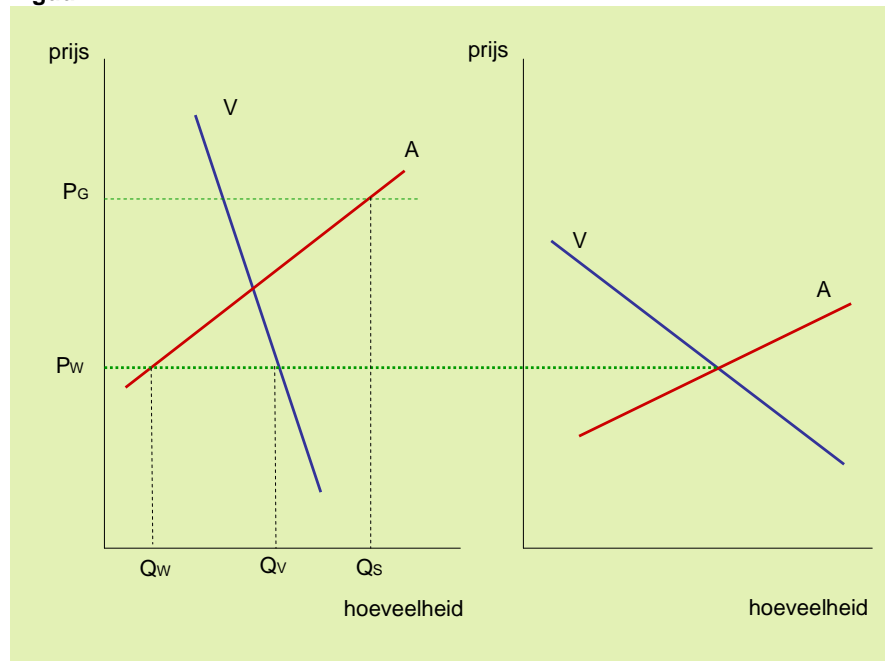
1. –
2. Burkina Faso en Mali
3. De gemiddelde subsidie voor de Amerikaanse katoenproducent is \$ 100.000. Het gemiddelde jaarinkomen in Burkina Faso is afhankelijk van de bron, maar ligt rond de \$ 250.

### Opdracht 33

1. Zonder subsidie kunnen alleen de boeren die tegen de wereldmarktprijs kunnen produceren ( $Q_w$ ) hun aanbod kwijt. Met subsidie bieden ze  $Q_s$  aan.
2. De binnenlandse vraag (tegen de wereldmarktprijs) is  $Q_v$ . Het Amerikaanse aanbodoverschot is dan (minstens) het verschil tussen  $Q_s$  en  $Q_v$  en kan worden geëxporteerd.

**NB** Als de binnenlandse prijs waarvoor katoen door de textielindustrie kan worden gekocht onder de wereldmarktprijs ligt, is de binnenlandse vraag groter en zal de export dus kleiner zijn.

**Figuur 7**



3. In de gegeven situatie zal er geen Amerikaans aanbod zijn op de wereldmarkt. Bij de garantieprijs zal het aanbod op de wereldmarkt dus toenemen met de Amerikaanse export (het aanbodoverschot).



4. Door het extra aanbod zal de wereldmarktprijs dalen, wat in het algemeen lagere opbrengsten betekent voor de katoenboeren in de ontwikkelingslanden.
5. De productie en verkoop van goedkopere katoen uit de Afrikaanse landen wordt beperkt en de productie en verkoop van de duurere Amerikaanse katoen wordt met belastinggeld in stand gehouden.

**Opdracht 34**

1. De kosten van invoer van water zijn veel hoger dan de kosten van de invoer van graan omdat water veel zwaarder is dan graan.
2. Een T-shirt van katoen "kost" 2700 liter water, een kilogram graan 1300 liter.